

Ο Φιντέλ και η salsa

Του ΤΑΚΗ ΚΑΜΠΥΛΗ

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: ΜΑΝΟΣ ΣΥΜΕΩΝΑΚΗΣ

Η Demajagua είναι για την Κούβα ένας μύθος. Πρόκειται για μια πελώρια, μπροντινένη καμπίνα η οποία το 1868 σήμανε τον συναγερμό, τον πόλεμο κατά των Ισπανών αποικιοκρατών. Από τότε και μέχρι το 1947 η Demajagua διατρέπεται στην πόλη Μανσανίλιο της απομακρυσμένης επαρχίας του Οριέντε. Στις 5 Νοεμβρίου 1947 μια σχεδόν εξοπλιστική παρέλαση έλαβε χώρα στην Αβάνα. Την οργάνωση και την πραγματοποίησε ένας 21χρονος. Με ανοικτόχρωμο κοστούμι και πολλά κομμάτια γραβάτα βρισκόταν στο αυτοκίνητο και ακοιμώθηκε με το δεξί του χέρι την Demajagua, ενώ χιλιάδες φοιτητές στους δρόμους ζητωκραύαζαν. Ο Φιντέλ Κάστρο Ρους πραγματικά πίστευε πως θα μπορούσε με αυτόν τον τρόπο να περδίσει τα πόδια του και να καταλάβουν το Προεδρικό Μέγαρο. Το κατάφερε τον χειμώνα του 1959.

Πενήντα χρόνια συμπληρώθηκαν από τότε. Πολλά έχουν αλλάξει εκτός από ένα: Το χαρακτηριστικό γνώρισμά του Φιντέλ, όπως το περιγράφει ένας βιογράφος του, μεταφωτίστηκε σε μια ολόκληρη χώρα: «Ο άνθρωπος που χορεύει στην κορυφή του ηφαιστείου».

Είναι ταυτόχρονα και η μεγάλη του διαφορά από τον «λαό του». Ο Κάστρο δεν τα πήγαινε ποτέ του καλά με τη μουσική ή τον χορό, σε μια χώρα όπου τα περισσότερα πράγματα συνοδεύονται από νότες και φωνήεντες.

Ωστόσο, ο ίδιος πόνταρε πολιτικά στη μουσική. Και δεν δίστασε το '90 -όπως πληροφορεί τη στήλη ο Βασίλης Σταματίου (δημοσιογράφος - μουσικός παραγωγός) - να απαγορεύσει τον όρο salsa στην Κούβα. Και λίγο αργότερα προσπάθησε να τον αντικαταστήσει με τον όρο timba, ε-ξηγή ο Βασίλης Σταματίου, για να τονιστεί η αφρικανική προέλευση της latin παράδοσης.

Ο βασικός λαϊκός σκοπός της Κούβας ήταν το Son, με έντονα αφρικανικά στοιχεία, αλλά με λιγότερα κρουστά. (Είχε περίπου τη θέση που έχει στη δικιά μας παράδοση το ρεμπέτικο).

Όταν οι Λατινοί μουσικοί έλεγαν «βάζε λίγη salsa (σάλτσα)» εννοούσαν περισσότερο χορευτικό ρυθμό.

Η κρίση του Κόλπου των Χοιρών στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '60 είχε και τα παρατράγουδά της (κυριολεκτικά) στη μουσική. Η απαγόρευση της επικοινωνίας με τον έξω κόσμο σταμάτησε να τροφοδοτεί τις εκτός Κούβας κοινότητες Κουβανών και άλλων Λατινών με τους σκοπούς της χώρας (όπως το τσα τσα και το μάμπο).

Τότε, στο λατιν γκέτο της Νέας

Υόρκης οι μπάντες (κυρίως από Πορτορικανούς) αυτονομήθηκαν και ανέπτυξαν ένα νέο είδος, μουσικά παρόμοιο της μέχρι τότε λατιν παράδοσης, αλλά στιχουργικά εντελώς διαφορετικό. Αυτή ήταν η salsa.

Και παρότι στη Λατινική Αμερική η salsa ουδέποτε συνδέθηκε με την Κούβα, στο μεγάλο νησί της Καραϊβικής έγινε ακριβώς το αντίθετο. Πιθανόν οι λόγοι να βρίσκονται σε μια άλλη απόφαση του Κάστρο να απαγορεύσει και την εισαγωγή της μουσικής παραγωγής Κουβανών που βρισκόταν ως φωνήες στις ΗΠΑ.

Ο Πάβλος Κοκκόνης (καθηγητής στο ΤΕΙ Μουσικολογίας Ηπείρου) αναφέρεται ο' αυτήν τη δύσκολη σχέση μεταξύ salsa και επανάστασης: «Ο Τσε περιέγραψε την Κουβανική Επανάσταση ως "σοσιαλισμό με pachanga" (χορευτικό είδος μουσικής). Το αστέιο όμως είναι πως ο δημιουργός της pachanga, ο Eduardo Davidson, εγκατέλειψε την Κούβα για τη Ν. Υόρκη μόλις το 1961. Αργότερα, σημαντική κρατική παρέμβαση στην πορεία εξέλιξης της λαϊκής μουσικής ήταν η συστηματοποίηση της μουσικής εκπαίδευσης και ο κρατικός έλεγχος στους φορείς διαχείρισης και διδασίως. Μέσω της μουσικής εκπαίδευσης νέοι "εγγραμματούμενοι" πλέον μουσικοί θα συμμετείχαν και στην εξέλιξη της λαϊκής μουσικής η οποία, σε επίπεδο διδασκαλίας, θεωρούνταν κατώτερη της κλασικής ευρωπαϊκής. Το αποτέλεσμα ήταν να στενθεί η καρδιά της λαϊκής μουσικής που στην Κούβα ήταν και παραμένει η χορευτική. Την εποχή αυτή ο Κάστρο προσπαθεί να κεφαλαιοποιήσει τη λαϊκή μουσική προσδίδοντας πολιτικό περιεχόμενο στα ποπτικά κείμενα και κατασκευάζοντας ένα νέο ιδίωμα που υποστήριζαν οι επίσημοι ορχήστρες και κάλυπτε τις ανάγκες της μουσικής εθνικής ταυτότητας».

Ο Κάστρο είναι από μόνος του ένα αναπάντικο ερώτημα, πολύ περισσότερο και αρκετές επιλογές του.

Info

- **Fidel Castro**, «Η ιστορία θα με δικαιώσει», Αθήνα 2009, εκδ. Αίωρα
- **Serge Raffy**, «Ο άγνωστος Φιντέλ Κάστρο», Αθήνα 2004, εκδ. Κριτική
- **Nerberto Fuentes**, «Η αυτοβιογραφία του Φιντέλ Κάστρο», Αθήνα 2005, εκδ. Πατάκης
- **Ernesto Guevara**, «Ο αντάρτο-πόλεμος», Αθήνα 2005, εκδ. Αποψη

Με την εμπλοκή στην Αγκόλα, ο Φιντέλ δεν δίστασε να μιλήσει για την καταγωγή των Κουβανών ως «Αφρο-Ισπανών» και για τη μουσική τους χρησιμοποιήθηκε ο γενικός όρος musica popular Cubana. Βέβαια στα χρόνια ανάμεσα στο 1964 και στο 1965, το popular της musica περιορίστηκε στο κρατικό ραδιοφωνο, αφού ο Φιντέλ είχε απαγορεύσει τη λειτουργία όλων των μπαρ και των αναψυκτηρίων.

Η απόφαση αυτή (όπως και πολλές άλλες) αναθεωρήθηκε πολύ γρήγορα. Σε ένα πρόγραμμα συμφωνούσε για τον Κάστρο οι βιογράφοι του: Ήξερε τόσο καλά τους Κουβανούς ώστε να επιτρέπει στον εαυτό του κάθε ο-πορτισισμό.

Ο Στέργιος Κατσάρος έφθασε στην Αβάνα τον χειμώνα του 1968. Ένας ανήσυχος αναρχοκομμουνιστής που όπως χιλιάδες άλλοι Ευρωπαίοι γοητεύθηκε από την επανάσταση και τη μετέπειτα δράση του Τσε: «Παρά τη φιλολογία, η αλήθεια είναι πως τα ερωτήματα γύρω από το τσίμπα και την επιτυχία του Κάστρο ακόμη και σήμερα παραμένουν. Πως δηλαδή 45 δισεκατομμύρια που έμειναν 11 και που ποτέ δεν ξεπεράσαν τους 350 (μόνο την παραμονή της εισόδου στην Αβάνα έφθασαν τους 4.000) κατάφεραν να αλλάξουν μια χώρα; Ήταν τα τότε ερωτήματα στην Αριστερά για τη σχέση ενόπλις πρωτοπορίας και μάζας. Τελικά, από τον Κάστρο μάθαμε πως η νίκη του δεν ήταν ζήτημα ούτε τακτικής ούτε στρατηγικής, αλλά ζήτημα πολιτικής και αποφασιστικότητας».

Γοητεύθηκαν από τον Φιντέλ αναμφίβολα και οι Κουβανοί. Αλλά τόσο πολύ ώστε να υποστούν τόσο πολλά; Ο Θανάσης Τζαβάρας (καθηγητής ψυχιατρικής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών) θα θυμίσει τις απόψεις του Φρόντ για το «πόσο διαφέρει η ατομική ψυχολογία από αυτήν του (ιδίου) ατόμου μέσα στη μάζα (ό-λο)». Μέσα στη μάζα το άτομο υπόκειται σε μια αύθηση της συναισθηματικής του κατάστασης και σε «μία έκπωση της νοητικής του ικανότητας. Ένα κορυφαίο φαινόμενο στην ψυχολογία των μαζών είναι η απουσία της ατομικής ελευθερίας».

Ο επίλογος της ιστορίας μας έχει γραφεί από τον ίδιο τον Φιντέλ, στις 21 Σεπτεμβρίου 1953 στη δική του (για την επίθεση στο στρατόπεδο Μονκάδα): «Κύριοι δικαστές (...) ως κατηγορούμενος ήρσα τις τελευταίες 76 μέρες στην απομόνωση, χωρίς καμία επικοινωνία με τον υπόλοιπο κόσμο, κατά παράβαση κάθε νομικής και ανθρωπιστικής επιταγής... Και μετά την «επανάσταση»;